

Тетяна Василівна Пакулова

ст. викладач

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

м. Дніпропетровськ. Україна

E-mail: pakulova17@ukr.net

УНІВЕРБАЦІЯ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ ЯК ОДИН ІЗ ПРОЯВІВ КОМПРЕСІЇ

Постановка проблеми. Актуальність даної теми визначається визнанням номінативи як базової одиниці мови. В той час як поява в мовленні великої кількості універбів вимагає їхнього різноаспектного вивчення: ототожнення цих одиниць на відповідному рівні, побудови моделей їх відтворення й закріплення в мовленні й мові, визначення їхньої організації та типологічних ознак.

Останнім часом з'являється велика кількість універбів, вмотивованих словосполученням або ж, згідно з прийнятою нами термінологією, слів, тотожних вихідному словосполученню (вербальних еквівалентів словосполучень, вербальних реалізацій номінативом на кшталт «словосполучення + універб»). Існують три основні причини появи універбів. По-перше, компресія у словотворенні пояснюється дією закону економії мовленнєвих засобів, що особливо виразно виявляється в розмовному мовленні. По-друге, універби з'являються задля позначення нових реалій, що потребують нових найменувань. По-третє, виникає комунікативна (стильова) необхідність для зміни імені вже існуючого явища. Ідеться, наприклад, про номінації в сфері жаргонної стилістики: *зачетная книжка – зачетка, студенческий билет – студак, курсовая работа – курсач* (студ.). Окрім комунікативних факторів, на такі зміни можуть впливати фактори політики, економіки, престижу тощо. Також явище універбації свідчить не лише про економію мовленнєвих зусиль, а й про прагнення мови до «слівності», про тенденцію до синтетизму чи, принаймні, до урівноваження аналітизму й синтетизму. У контексті такого розуміння явища універбації цікавим видається аналіз лексикологічних особливостей досліджуваних одиниць.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Отже, традиційно вчені відносять утворення на зразок *генералка (генеральная репетиция), прогрессивка (прогрессивная зарплата), зачетка (зачетная книжка)* до компресивного словотворення (О. А. Земська, О. С. Кубрякова, В. В. Лопатін, Н. О. Янко-Триницька), розглядають їх як вияв загального закону втрати формальної й семантичної розчленованості, називають суфіксальними універбами (Л. І. Осипова), визначають їх як один із випадків лексичної конденсації (І. О. Устименко) тощо. Але всі дослідники сходяться на думці щодо дериваційного характеру

досліджуваного явища, хоча тотожність семантики словосполучення й слова, яке йому відповідає, дозволяє зробити припущення про те, що між словосполученням і словом реалізуються відношення далеко не словотвірні, і саме тому ці відношення не призводять до виникнення нових номінативних одиниць.

Виклад основного матеріалу. Доволі часто висловлюється думка про те, що між вихідним словосполученням і його конденсатом існують відношення похідності, тобто зовнішньої вмотивованості. Але якщо виходити з того, що під зовнішньою вмотивованістю розуміють відношення між двома номінатами, значення однієї з яких (похідної) формується значенням іншої (твірної), але не збігається з ним, можемо констатувати: у наведених вище прикладах між твірною й похідною одиницями не існує відношень зовнішньої словотвірної мотивації. Це можна підтвердити такими спостереженнями:

1) значення слова в цьому випадку не визначається через значення словосполучення, а абсолютно збігається з ним (*мазаная хата* і *мазанка*, *железная дорога* і *железка*, *карта пополнения счета* і *пополняшка*, *жена прокурора* і *прокурорша*);

2) за модифікації подібного типу не відбувається й граматичних змін (спостерігаємо граматичну – родову – тотожність головного слова вихідного словосполучення й відповідного універба: *мобильный телефон* – *мобильник*, *кожаная куртка* – *кожанка*; випадки типу *мобильный телефон* – *мобилка*, *мобила*, *кожаный плащ* – *кожанка*, *пальто из дубленой кожи* – *дубленка*, *капитальный ремонт* – *капиталка* розглядаємо як специфічні вияви універбальної аналогії).

Таким чином, можна стверджувати, що між словосполученням і його словесним еквівалентом реалізуються словотвірні, але не зовнішні, дериваційні, а внутрішні, міжгосові мотиваційні відношення.

У зв'язку з цим виникає природне бажання знайти єдиний термінологічний еквівалент наведеному процесу й тим одиницям, що постають внаслідок цього процесу. Услід за В. І. Теркуловим Н. В. Дьячок розглядає кожний «дериват» як універбалізований дублет словосполучення, тобто слово, що виникло в результаті вербальної інтерпретації словосполучення, має абсолютно тотожне словосполученню лексичне й граматичне значення та синтаксичну функцію. Таку універбалізаційну пару вона визначає як номінатему на зразок «словосполучення + еліптичний універб». Ця одиниця входить до розряду структурних різновидів номінатем з домінантою-словосполученням, тобто є одиницею, семантично тотожною словосполученню.

Слово, що виникло внаслідок універбації, нарівні зі словосполученням є дублетом номінатем, до складу якої входять обидві ці одиниці. Саме ж перетворення словосполучення на слово має

визначатися не як деривація і не як лексикалізація, що передбачає семантичний розвиток мовленнєвої реалізації вихідної номінатеми і руйнування її актуальної тотожності, а як універбалізація, яка характеризується не зміною, а збереженням семантики словосполучення в новоутвореному слові.

Н. В. Дьячок розглядає універб як семантично й граматично тотожне певному словосполученню слово, що може стилістично відрізнитися від цього словосполучення ознаками розмовності, сленговості або стилістично збігатися з ним. Таке слово, як і словосполучення, є дублетом однієї номінатеми.

Л. В. Копоть, розглядаючи універбацію як одне з соціальних явищ, зазначає, що частковим врівноваженням антиномії коду й тексту може слугувати один із видів компресивного словотвору (у розумінні Н. В. Дьячок – формотворення – Т. П.) – універбація. Універби, як і будь-які інші скорочення, вважає дослідник, можуть бути явищами нейтрального або зниженого стилю, проте узуальними, оскільки початковий поштовх розвитку цього явища виходить з ситуації неформального спілкування, в якому втілюється скорочена форма синонімічних (еквівалентних – Т. П.) їм словосполучень [4].

Явище компресії, що є суттєвим при універбації, виявляється універсальним. Воно розповсюджене не лише у слов'янських, але й в германських мовах.

Одна з найбільш потужних тенденцій, що виявляються в різних мовах світу, є тенденція до економії мовних засобів. Британський дослідник, професор Б.Бернстайн, в 1979 році висунув тезу про те, що існують розгорнутий і обмежений коди як узагальнені типи мовленнєвих стратегій. Він вважав, що ці типи мовленнєвих стратегій відбивають контекстно-незалежні й контекстно-пов'язані системи значень. Контекстно-незалежна система значень характеризується універсальністю, вона по великому рахунку є відкритою для всіх в певному ступені відбиття смислових залежностей і зв'язків. Контекстно-зв'язана система значень характеризується партикулярністю, вона відкрита для тих, хто має єдину контекстуальну пам'ять. Обмежений код базується на стислих, конденсованих символах, розгорнутий код – на артикульованих символах. Обмежений код використовується вдома, в побутовому спілкуванні, в навчальному закладі, в різних установах [3, 67-68].

Дослідники зазначають, що підвищений темп життя, нагальна потреба в масовій номінації провокує появу в мовленні й мові нових позначень тих чи інших реалій, які вже позначено комплексними найменуваннями інформативного характеру. Для того, щоби сповістити про щось за допомогою мови, ми маємо знайти назви тим явищам, що нас цікавлять, і певним чином сполучати ці назви. Окрім цього й зміни

самої дійсності потребують фіксації в мовленні й мові шляхом нових номінацій. З іншого боку, зміни емоційного фону також вимагає нових, не затертих засобів відбиття, які були б яскравими та більш ефективними, ніж звичайні. Цю потребу в нових найменуваннях мова може задовольняти різними шляхами, спільною ознакою яких є закономірний зв'язок з тим, що вже створено мовою, що виявилось в ній як життєздатне й спроможне бути основою й вихідною точкою для нового. Основою нових змін є запас слів і найменувань взагалі, притаманний конкретній мові [1, 194].

Л. В. Копоть вважає, що описові конструкції мають певний недолік, тому здійснюються спроби адекватно й економно передати зміст багатослівних сполучень, що виконують номінативну функцію. Виконуючи акт номінації, ми перетворюємо найменування, що вже існує, шляхом компресії на однослівну дефініцію, прагнучи зекономити час і зусилля, які витрачаються на вимову багатокомпонентного сполучення [4].

Англійська мова, як і більшість інших сучасних індоевропейських мов, не є виключенням з загального процесу конденсації мовленнєвих зусиль і мовних засобів. Наприклад, тут зустрічаємо

brandbil – brand + bil,

always – all [the] way (s з'явилося пізніше),

onto – on to,

thanks – thank you,

albeit – all be it,

gonna – going to,

identicals – identical twins,

mobiles – mobile phones,

parallels – parallel lines,

transients – transient processes.

Висновки. Таким чином, ми дійшли висновку, що явище універбації як різновид конденсації є універсальним не лише у слов'янських мовах. Проте на англійському матеріалі воно не було досліджене вповні.

Література

1. Dokulil M. Tvorení slov v ieľtine / M. Dokulil . – Praha, 1962. – 263с.
2. Дьячок Н. В. Универбація в русском языке : принципы структурно-семантического и ономазиологического описания / Н. В. Дьячок. – Горловка : Коллегия, 2014. – 332 с.
3. Карасик В. Язык социального статуса. Социолнгвистический аспект. Прагматический аспект. Лингвосемантический аспект / В. Карасик. – М.: Гнозис, 2002. – 335с.

4. Копоть Л. В. Универбация как явление словообразования с точки зрения социолингвистики // Л. В. Копоть. – Режим доступа : <http://allbest.ru>.

5. Теркулов В. И. Еще раз об основной единице языка / В. И. Теркулов // Вісник Луганського національного педагогічного університету ім. Т. Г. Шевченка : «Філологічні науки» : зб. наук. праць. – Луганськ : Альма-матер, 2006. – № 11 (106). – С. 127 – 137.

Аннотация

Пакулова Т.В. Универбация в английском языке как одна из реализаций компрессии.

Статья посвящена определению сущности процесса универбации и описанию универбов как итоговых единиц этого процесса в английском языке. Осуществлено исследование англоязычных универбов на основе выведения базовой номинативной единицы – номинатемы – и констатации существования двух типов мотивации – внешней и внутренней. Номинатема определена как абстрактная языковая единица, выполняющая номинативную функцию и реализующаяся в вербальных формах (глоссах, вариантах). В каждом конкретном случае конкретным дублетом одной номинатемы могут выступать словосочетание и семантически и грамматически тождественное ему слово. Универб, как и тождественное ему словосочетание, выступает дублетом номинатемы, включающей в свой состав оба эти компонента. Само же преобразование словосочетания в слово определено не как деривация и не как лексикализация, предполагающая семантическое саморазвитие речевой реализации исходной номинатемы и распад ее актуального тождества, а как универбализация, которая характеризуется не изменением, а сохранением семантики словосочетания в получившемся слове. Изучение универбов построено на базе двух основных методик: методики ономаσιологического описания универбов и методики описания процесса универбации.

Ключевые слова: глосса, деривация, коллокация, мотивация, номинатема, номинация, слово, словосочетание, универб, универбализация.

Анотація

Пакулова Т.В. Універбація в англійській мові як один із проявів компресії.

Статтю присвячено визначенню сутності процесу універбації й опису універбів, які є результатом цього процесу, в англійській мові. Здійснено розгляд англійських універбів на основі використання поняття номинатема як базової номинативної одиниці мови, та констатації існування двох типів мотивації – зовнішньої (мотивації однієї номинатема іншою) та внутрішньої (мотивації номинатемою її мовленнєвих модифікацій – глос). Номинатемний підхід до опису універбів дозволив виділити полівербальні та вербальні дублети основної номинативної одиниці мови. Вербальні реалізації номинатем типу «словосполучення + еліптичний універб» здатні піддаватися універбалізації, номіналізації й лексикалізації й складають три види залежно від комплексу процесів їх закріплення в мові й функціонування в мовленні. Дослідження побудовано на базі двох основних методик: методики ономаσιологічного опису універбів та методики опису процесу універбалізації.

Ключові слова: глоса, деривація, колокація, мотивація, номинатема, номинація, слово, словосполучення, універб, універбалізація.

Summary

Pakulova T. V. Univerbation in English language as one of the compression's realizations.

The article concerns the determination of the essence of univerbation process as well as of univerbs as resultative units of this process in the English language. Onomasiological classification of the english univerbs has been developed; the classification is based on the formulation of basic nominative linguistic unit (nominatheme) and statement of two existing motivation types – external (nominathemes motivate each other) and internal one (nominatheme is motivated by its linguistic modifications – glosses). Nominative approach to the description of univerbs allows singling out polyverbal and verbal doublets of a basic linguistic unit. Verbal implementations of these nominathemes are subject to univerbalization, nominalization, and lexicalization forming three types depending on the complex of processes of their fixation in a language as well as on their linguistic functioning. The study is based on two key methods to describe univerbs of the English language.

Key words: gloss, derivation, collocation, motivation, nominatheme, nomination, word, word combination, univerb, univerbalisation.